پښتو !

ستامیني بوداپیست ته بوتلم

(سفرنامه)

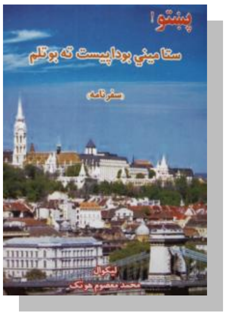

لیکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مازيګر و ، چي داروانښاد خواجه محمد " فيض " دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعالاسونه پورته کړل اودسيدجمال الدين افغاني له مسجدڅخه راووتو. خلګ غولۍ غولۍ کېدل. ټاکل سوي وه دنيويارک په لانګ آيلينډ کي به په هغه مېلمستياکي ګډون کوو ، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وطنوال فيض الرحمن له خواجوړه سوي. اصلاً موږد علامه رشاد په ملګرتياله ويرجينيا څخه دهمدې مېلمستياله پاره رارهي سوي و ،چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلګوپه ګڼه ګونه کي ډاکټرتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل: " ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې. " ماورتـه ښه کړه اوځان مي د ډاکټرخوا ته ورساوه. لانګ آيلينډ ته مودتګ په لارکي له يوې خوا او بلي خوا ښه تودبانډاروکړاودهغه په ترڅ کي يې راته دپټي خزانې ديوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووېويل چي دانسخه په هنګري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وويل : دپټي خزانې ټيکه داري لکه چي زماپه پڅه ختلې ده ، هرڅوک چي په دې باب څه واوري ، ترماپوري يې رارسوي. ددنياعجب نظام دئ .چاته له نيکه ګانوڅخه باغونه وجايدادونه وخزانې پاته سي ، چاته شخړي و بدۍ وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونوڅخه بدۍ نه دي راپاته ، خو خزانه ! راپاته ده. داخزانه پټه ده ، له جنجاله ډکه ده ، څوک ورته د شک وترديد په سترګه ګوري ، په خزانوکي يې نه شميري ، سره زريې نه ګڼي ، وايي کوټ په ګډ سوي دي ، .... زه دنيکونوخزانې کله کله په جنجالوکي ښکېل کړی يم . داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده ، خوچي رشتياسي په عامه شتمنيوکي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راګرزي هغه داده چي داخزانه که زردي ، که کوټ. دبل چايې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ؟ ماخودنوروپه خزانوکي دلاسوهني حق هيڅکله هم ځان ته نه دئ
ورکړی. هرڅوک پوه سه ، خپلي خزاني يې.

زه پټه خزانه دربنيم ، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم
ورسره تړلی دئ. پټه خزانه زما دمشرنيکه حاجي محمداکبر هوتک
(۱۲۳۸ ـ ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده ، داروانباعلامه
عبدالحي حبيبي (۱۲۸۹ـ۱۳۶۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو
او عامېدلووروسته يې مخالفين اوموافقين مونډلي دي. په تاييد
اوترديدکي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دخانداني روايتو او
ځينومجبوريتوپه حکم ددغه اوږده خوجنجالي جريان ديوه برخه وال په
توګه پاته سوی يم. ماهم دپټي خزاني په باب ليکني کړي دي اودپوخ
کاڼي په نامه مي يوکتابګوټی هم په ۱۹۹۲ع کال ليکلی اوله کاناډا
څخه خپورکړی دئ. دپټي خزاني په برخه کي زمادريغ له هماغه اول
پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپيردرلوداولري يې. زه هيڅکله پټي
خزاني ته ديوه مقدس کتاب په سترګه نه ګورم ، چي خبري کول اوکره
کول دي يې يوه لويه ګناه وي. زه پټه خزانه دپښتوژبي اوادبياتو د
پخواني تاريخ يوه کړی بولم ، نه ټول تاريخ. دنقداوکره کتني وړيې
بولم اودناسمو روايتولرونکي ګڼم. زه دپټي خزانې په نامه ديوه کتاب
دموجوديت مدافع يم ، چي زموږپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوی
و،نه دهغي دمحتوياتوعام وتام دفاع کوونکی. زه داخبره له امکانه
ليري نه ګڼم چي په پټه خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي
کوونکوله خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نورود پروتاريخي او ادبي
متونوکي چي ددغه رازلاسوهنوخورازيات مثالونه ستته ، په پټه خزانه
کي به هم وي. لکه په نوروتاريخي متونوکي چي ناسم روايتونه ستته ،
په پټه خزانه کي به هم وي. زه دپښتنانه اوپښتو ژوند هيڅکله له پټي
خزاني سره تړلی نه بولم. پټه خزانه دپښتويومهم کتاب دئ خو پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپښتانه له پټي خزاني پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خواره ادبيات يې درلودل اولري به يې . ددغه شان دريغ په درلودلوسره مې هروخت تلوسه وي چې که ددې اثريوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې يواړخ له خرڅښې ووزي اودپښتوادبياتوتاريخ ليکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هيله او اميد باندې زماليري اونږدې دوستان خبرهم دي . دوی چې هروخت دپټې خزانې په باب په کوم باوري ياناباوره انکشاف باندي خبرسوي دي ، ماته يې حال راکړئ دئ . زه يې په جريان خبرکړې يم . ښه داخبره به پرهمدې ځای پرېږدم.

خبره لانګ آيلينډ ته دمېلمستياپه باب وه خوزماڅخه پربله ولاړه . مېلمستياتېره سوه . په هغه وخت کې په افغانستان کې دطالبانو واکمني وه،استاد(رح)دطالبانودراتګ اوموفقيت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتګ وړاندې يې د افغانستان دتجزيه کېدلوخطرات بيان کړل اودځوانانوپوښتنوته يې جوابونه وويل . زه په نيويارک کې ترڅو ورځوتم کېدلووروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی ديدن و) . په کاناډا کې مې څوورځې وروسته دډاکټر حبيب الله حبيبي له خوادايميل له لارې ځيني ليکونه اويادونې ترلاسه کړلې (۲۵سپتمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکې يې راته ليکلي وه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:
دادي دډاکټرکاتوناهغه موادچي په انټرنيټ کي يې خپاره کړي دي او دغه رازهغه دوه ايميله چي ماته يې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) يا(Lea2) دئ.

تردې وروسته يې دالاندي معلومات راکړي وه، چي زه به يې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for Europan orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

ګران استراګون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نزدې یوه پېړۍ کېږي ، چې پوره څرګند دئ.

یوازنی مشکل دادئ چې نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، د چنګیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ. داکاپي دمغولو د پټ تاریخ په نامه یاده سوې ده. څوک چې له دغه کلکسیون سره بلد نه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي. ما د یوڅرک له مخې هغه وموندله . دهنګري ښومشهورختیځ پوهانو او مورخینوزماپاملرنه هغه لورته وروا ړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.
This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

ګرانه متین جانه او ګران ورور لوګري،
زه باید ستاسي ترغوږه درورسوم ،چي د پټي خزانې یوه ښکلې پخوانۍ نسخه د هنګري د علوموا کاډیمۍ د ختیځو نسخو په کلکسیون کي سته .دا نسخه بېله شکه اصلي نسخه ده . هرڅوک که یې غواړي وویني ، خدای دي راولي . زه به دفوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه وکړم.
دا نسخه د پروفیسر ویمبري له کلکلسیون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي یې کتابتون ته بخښلې و. زه تاسي ټولو ته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش ـ هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو د دپښتو ژبنیو آسارو له جعل کولو سره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea,
I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:
Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بوداپست کي دعلومواکاډيمی، سانتازولتان ته ايميل وکيښ اوراته وويل سوه چي په هغه ځای کي دغه رازکتاب نسته.

دادئ دهغوی دتيلفون نمبراوتاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:
(۱) ۳۰۲ـ۰۴۵۶

که موغوښتل ليک ورولېږئ ، دايي پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea2
Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه:

ګرانه ابو سيد ،

لکه څرنګه چي مي وعده کړې وه د پټي خزانې کتلاک اوفونډ داسي دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته درمعلومه ده. دروزويلټ په کوڅه کي مرکزي ودانۍ.
زه بخښنه غواړم چي هنګري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او زما په ايميل کي هنګري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر ما ښه ليکئ. ما له ښاغلي سانتا څخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيځ پوه دئ اونه هم دکتابتون دخطي نسخو مسئول. هغه راته وويل: يوڅا را څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتو خطي نسخې سته ؟ او ما ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای سي. په څېړنه کي دي برى غواړم. زه هررازمرسته درسره کولای سم خو په دې مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn’t examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin (“Lea”)

ترجمه:

ګرانه سور سهاک،

دانسخه پروفیسر ويمبري پخپل لاس د هنګري د علومو اکاډيمۍ ته په ۱۸۸۵کي بخښل سوې وه. ده د هرات له يعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه. ما دا نسخه څو کاله وړاندي ليدلې وه خو په دقت سره مي ونسوای کتلای. ما ته بشپړه ښکاره سوه. دا نسخه له نورو فارسي نسخو سره ده او د اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مو نورو معلوماتو ته اړتياوي، زه مو په خدمت کي يم.

په مينه.

ډاکټر نسرين (لي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Dr. Habibi,
This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.
Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours
Dr. Katona

ترجمه:

ګرانه ډاکټرحبیبي،
اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکوته وروپېژندل سي . یوې مجلې ماته دویمبري دخطي کلکسیون ددریونسخودمعرفي کولوپه باب دیوې مقالې فرمایش راکړ. دپټې خزانې دمعرفۍ اود نوموړي مقالې ترخپرېدووروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه یاتبصرې دانټرنیټ له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرودپوستې له لاري درواستوم. مهرباني وکړئ ، راته ولیکئ چي پروفیسرحبیبي لومړۍ نسخه څرنګه اوڅه رازوموندله ؟

په درنښت
ډاکټرکاتونا

****

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامعلومات راته ترلوستلووروسته ډېرډاډمن ښکاره نه سول ، نېخه چي ولي؟ خود سباورځي دخبرني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ،چي ددې موضوع سپيناوى به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بوداپست ته يوسفروکړم . په همدې چورتونوکي وم ،چي ددعوت خپروني په ويبپاڼه (٢٨ حمل ١٣٨٦= ١٧مه داپريل ٢٠٠٧ع) کي مي د اجمل مقصودي په قلم په انګليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چي سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers!) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنګري کي دبوداپست دعلوموا کاديمۍ دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپټي خزانې ديوې نسخې خبره ياده سوې وه اومنبع يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبوداپست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د٢٠٠٣ع کال دنومبرپر٢٢مه خپره کړې وه . ددعوت ويبپاڼې په دغه مقاله کي ويل سوي وه چي دانسخه ارمين ويمبري په ١٨٥٩ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چي:

مجارختيځپوه اوسياح ،ارمين ويمبري په ١٨٣٢ کال زېږېدلى و. تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلي . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوخوميا شتي يې دآسيا په وچودښتو کي له درويشانوسره تېري کړې . دى خپلي آرزوته ورسېدا وخيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخاراله لاري سمرقندته ورسېد. هورې اميروربانديي بدګومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ،خودى ترازمويښت بريالى ووت اواميرنه يوازي لـه" رشيدافندي" څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خوښ سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دى وروسته زړه نازړه هرات ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړاو هورې له درو پښانو څخه بېل سو. په هرات کې يې له يعقوبخان سره

وکتل او هغه ورته د پټې خزانې نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمين ويمبري په يوه قافله کې تهران ته ستون سو او په پای کې د۱۸۶۴کال په مارچ کې د تريبيزوند او ارض روم له لاري قسطنطنيې ته ورسېد.

*****

ددې مقالې داوروستۍ برخه را ته نوې وه او دې خبرې مې بيا بوداپست ته د سفر اراده ټينګه کړه.

په لويديځو هيوادو کې چې ځوک ژوندکوي ، هغوی ته ددې ځايو سرګردانه ژوند معلوم دئ،چې دچايوه تربلې نه رسيږي. زماد بوداپست سفرهم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کې زماپخواني اشنا ښاغلي عبدالعلي رسول زاده د سويډن دمالموپه ښارکي د(مورنۍ ژبې پښتو کنفرانس) په غونډو کې دګډون بلنه راکړه اوراڅخه ويې غوښتل چې په دغه غونډه کې دافغانستان کې دښووني اوروزنې دتاريخچې او هم يې پر څنګ د کورسو دښوونکودځينوستونزوپه باب ورته وږغيږم. ورسره ؛ ښه ؛ مي کړه اودامي بوداپست ته د سفريوه موقع هم وګڼله. له ځان سره مي وپتېيله چي دکنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم . د ۲۰۰۷ع کال داپريل په پای کي دسويډن د مالمو ښارته ورسېدم. ټاکل سوې وه چي کنفرانس دهمدې مياشتې پر ۲۰-۲۱ ورځو جوړسي . په دغه ښارکي زماموراومنځوی وروږهم اوسي . له هغوی سره مي هم له ځوکلونوروسته وليدل. او پرڅنګ مي په ټاکلو ورځو کي دکنفرانس په غونډوکي برخه واخيستله. په دې غونډو کي زما ګډون دافغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چي طبيعي ده زماهم د خوښۍ سبب سو. مالمودسويډن په جنوب کي يو کوچنی ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي دسکانيا(Scania) په ايالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د۲۰۰۶ع کال داحصائيې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، يوګوسلاويې ،ډنمارک،عراق،پولينډ،بوزنيا ، ترکيې، چيلي، ايران ،سربيا ،هنداونوروهيوادوڅخه مهاجرين رامات دي . وايي چي د مالموپه ښاريوسل واوياتوکمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کميونيتي يې د يادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجرد کندهار ښاردبابيانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغانانودوې فعالي اتحاديې سته . ديوې اتحاديې مشرتوب يې دحبيب الله غمخور پرغاړه ده . غمخوردروزګان ولايت څخه راغلی مهاجردئ. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼوکي خپروي . زمااشنادئ اويورازاخلاص راته ښکندوي.

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښولـه ليکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبوداپست دسفرپروژه رامخته کړه . موږ افغانانوته دي خدای خيرراپيښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو ، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې پروګرامي راسره ملګرې وي . دسفراراده کووخوپلان ورته نه تړو. دلته خوچي ځوک سفرکوي ، دسفرورځ ، په ټاکلي ځای کي دهوټل ریزرویشن، هورې دهرې ورځي مشخص پروګرام ټول دیوه ټاکلي پلان له مخي سره تنظیم کړي. خوداډول انتظام ته دپښتانه رسېدل ، زماپه خیال ځو نورو پېړیوته اړتیالري. بوداپست ته دسفردسرښتي کارمي د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اریان پخپل مصروف ژوندکي ځوواره د هغه دفترله اداري ته ولاړ، چي بوداپست ته بې دګروپي سفرپلانونه سرښته کول . خوزمادرخصتیوله ورځوسره دهغوی دپروګرام وختونه نه برابرېدل اوپه نتیجه کي مي تریوې اوونۍ زیات وخت په مالموکي تېرکړاودرخصتیوله پوره کېدوسره سم مي مخ پرکاناډا ونیو. د مالمو شپې خومي په استراحت اوله موراودوستانوسره په لیدنوکتنوکي تیرې سوې اوښې تېرې سوې خوهغه مقصدچي مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و ، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپرنونسمه نېټه په جرمني کي دافغاني کلتوري ودې ټولنې دمعاصرافغانستان دجوړېدودوه سوه شپېتم جشن دنمانځلوپروګرام دجرمني دکولن په ښارکي نیولی واوپرڅنګ بې دافغاني مورخینو(فیض محمدکاتب هزاره،میرغلام محمدغبار، احمدعلي کهزاد،علامه عبدالحي حبیبي اوقاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کي نیولی و. دې کنفرانس ته بې زه هم وربللی وم اوماته بې دکنفرانس په علمي برخه کي دفیض محمدکاتب هزاره دژونداوآثاروموضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبیب الله رفیع اوسرمحقق عبدالله بختانی ، له امریکې څخه پوهاندډوکتورحسن کاکړ، له سویډن څخه کاندیداکادمیسن اعظم سیستانی ، له   څخه پوهنوال رسول باوري اوله انګلستان مانچسټر څخه استادمحمداسحق نګارګرابلل سوې وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوارمي نوله ځان سره ټینګ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومروځم . دسفرټکټ اوهوريې دهوټل انتظام مي د ښاغلي زرین انځورپرغاړه واچاوه ، چي کوریې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډا څخه دجرمني پر لوروالوتم.دنیدرلینډ دامستردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم .دکولن ښار،چي جرمنیان یې دکولیون په شکل اوانګرېزي ژبي یې بیاکولون ته ورته تلفظ کوي ، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نزدې یوښکلی ښاردئ. زه دکولن هوایي ډګرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم. زرین انځورمخکي لاځان هوایي ډګرته رارسولی واودمنتظرینوپه سالون کي راته ولاړو. ښه دمیني روغبړ موو کړ. دمېلمنوپوښتنه مي ځني وکړه ، وېویل: بختانی صاحب ، رفیع صاحب اوډاکترکاکړصاحب دوی راغلي دي . نګارګرصاحب نن شپه راځي اوسیستانی صاحب به سباته راورسیږي . له هوایي ډګرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوګنځي پوري دشلوپنځه ویشتو دقیقو لاروه . هغه موپه خوراخواږه باندارسره ووهله . زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوتکي غورځنګ...... کي دګډون په نیامت راغلی وم ، دښارپه منځ کي مي ځان ته هوټل نیولی و، خو دا واردکولن په پښتني کمیونیټي کي یودخیرښتن ښاغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجریبوکي یوه ودانۍ اخیستې ده چي د ودونواوخوښیو له پاره دوه عصري سالونونه ، دمېلمنوله پاره یو کوچنوټی هوټل ، دکلتوري ټولني له پاره دفتراودکنفرانس خونه او یو ښکلی مسجدپکښې دئ. حاجي صاحب دکونړولایت له مخورو څخه دئ اوڅه موده یې دولایت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی اوزامن یې دپښتني اخلاقوډېرغوره ممثلین دي . دی پخپله مینه ناک ، خنده رویه ، خوش صحبته او دروند پښتون دئ. عمریې ترپنځو شپیتواوښتی دئ. زموږاستوګنځی دحاجي صاحب په هوټل کي و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(حاجي صاحب فضل الرحمان او هوتک)

انځور صاحب تر اطاقه پوري را سره ملګری و. زما کوټه يې راوښووله او ترلاز مو لارښوونو وروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډې زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون ، چې ددې ودانۍ په کښتني پوړ کې و ، راوښووا و ماهم دځان له پارهيوه ډکه غېږ کتابونه خپلې کوټې ته ځني راوخېژول. ترلږ دمې وروسته مې پر کتابوباندې راواچول اونورنو پوه نه سوم ، چې څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مې جامې بدلې کړې . په دغه وخت بختانی صاحب اورفيع صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مې دوه کاله وروسته بياوليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دېرشموکلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کې دخپل نيکه ، مولوي صالح محمد هوتک سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنګي کي و . کوټۀ سنګي دنوي اباد بدلو په حال کي وه . له مولوي صاحب سره په کورکي اروښادعبدالخالق واسعي هم اوسېدی . دغه وخت مولوي صاحب په شوراکي دکندهاروکيل اودشورادرياست معين و. اروانښاد واسعي صاحب په پښتوټولنه کي رسمي وظيفه درلوده . د پښتوټولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پرشمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وو د دوکانو پرسر واقع وه . دغه وخت دټولني رئيس اروانښادګل پاچاالفت و. دا وخت زمادوروکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بيولم . له اروانښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي ديوي خاطرې په توګه خوندي ده ، چي وايي اروانښاد مولاناسيفي به ويل:

دادپښتوټولنه نه ده ، دپختوټولنه ده . له (پختو) څخه به يې مرادد ټولني تردفترلاندي دپومبه پلورونکودوکانونه وه . دپښتوپه ځينو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخيل لغت(پخته) کارول کيږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختودوکانونه) بولي. دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زيات دي. نوري ژبي هم دغه رازملتبس کلمات لري[1].

(١) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوټولنه کي غړيتوب درلود ، که يا؟ خودکابل مجلې په زياتروګڼوکي به مادهغوی په نامه شعرونه اومضامين ليدل .ښه د برکلونه وروسته چي ماهم دقلم او ليکني له شواخون سره تړون وکړ، بيامي نودبختاني صاحب په باب ، د هغوی دليکنوپه باب ، د هغوی درسمي وظيفوپه باب معلومات زيات سول . زماپه کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته،چي

[1] دمولاناسيفي مرحوم له دي ادبي ظرافت څخه ثونتيجي راوزي اوهغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخيل لغات سته اودايوه طبيعي ژبنۍ عمليه ده . دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختاني صاحب راته اهداء کړی اوپخپل خط یې پرلیکلي یې دي : ٌ د پښتو ادبیاتوځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته،چه دمولوي صالح محمدنسبي اومسلکي بالاستحقاق وارث دی . په درناوي . عبدالله بختانی. کابل د ۱۳۶۷داسد۲۵مه ٌ.

تذکره الشعراء دسراج الدین خان سعیداومولوي صالح محمدهوتک ګډ تالیف دئ ، چي دبختاني صاحب په زیار په ۱۳۶۲ش کال دامیر کروړ سوري ددوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړخپورسوی . ددې کتاب وعده یې هغه وخت دعلوموپه اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه دیوچادلیدلوله پاره هلته تللی وم اووروسته دغوتۍ خاوري په لاس دباخترآژانس دپښتوڅانګي ته ، زمادکاردفترته راواستاوه . له هغي نیتي څخه مونوبیا نه وه سره لیدلي اودادئ اوس مو دنړۍ په یوه ډېر لیري هیوادکي ، چي نه زمااستوګنځی دئ اونه ددوی داوسېدلو مېنه ،سره وکتل . خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چټ ږیرخریلی بختانی صاحب . نن زماپه کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ډېردي اوددوی په اوږده سپینه ږیره کي خو،چي دیوه نوراني روحاني سړي څېره یې وربخښلې ده ، یوتورورېښته هم نسته . بختانی صاحب چي اوس یې عمرتراتیاکلونواوښتی دئ ، د پښتولیکوالواوشاعرانودپخواني نسل په هغوڅووروستیوګوتوپه شمېرژوندیولیکوالوکي دئ ، چي اوس یې هم ګوتي دقلم نیولواو خوځولوتوان لري . موږبه پخپل استوګنځي کي دسباناري پروخت ښه دخوندمجلس کاوه . پرسیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتواو ورځنیو خبروموبحثونه کول . بختاني صاحب دویښ زلمیتوب په غورځنګ کي د ګډون ډېربیانونه درلودل اوزما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده ، چي ولي ددوی نوم د(ویښ ځلمیان ، دافغانستان یوسیاسي تحریک ، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه لیست کي نسته ، چي دویښ زلمیانود

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړو په توګه راپېژندل سوي دي. داکتاب دویښ زلمیانو دغورځنګ یو فعال او مبارز غړي اروا ښاد محمد علم بځرکي لیکلی دئ.[2]

دکولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاریخ په باب وینا وکړه.

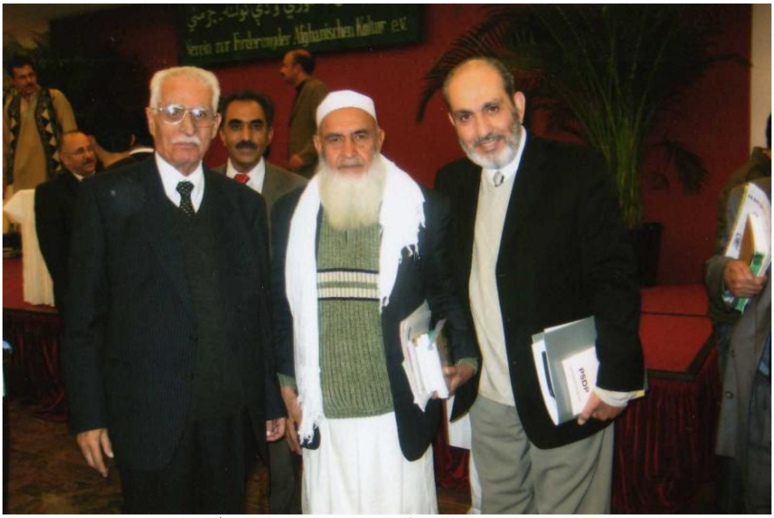

(له ښی خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبد الله بختانی ، .....)

ددې سفرپه ترخ کي مي دلومړي وارله پاره له استاد اسحق ننګارګر سره وپېژندل . له لیکنو او تلویزیوني بیانو سره یې له پخوا اشناوم . په تصوف،عرفان،فلسفه،ادبیات او تاریخ کي د پراخو اوژورو مطالعاتو

---

[2] ددې کتاب لاسکښلې نسخه ماته اروا ښاد میرصاحب جیلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته یې اروا ښاد علامه رشاد ته یې دکتلو د پاره ورسوم . داکتاب ماله ځان سره کندهار ته یووړ او کابل ته زما سفرپه دغه وخت کي وځنډېدی او دکتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبد الباري(زمادا کازوی) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشاد ته ورساوه او څوورځي وروسته چي زه بیرته کوټي ته ستون سوم ، مدیر صاحب جیلاني خان ته مي دکتاب کیفیت په داسي حال کي بیان کړ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښتن دئ . په فصاحت او نطاقي کي پرختمه ده . دو ينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزي . ماله پخواڅخه ، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم ، د استاد نګارګر سياسي وفلسفي ليکني په غیردولتي جريدو کي لوستي وې . هغه وخت يې ګومان کوم باختري تخلص کاوه . ليکني يې ترنورو همزولو او همفکرو لوړې او عميقي وې .

د اکتوبر پر ۱۹مه سهارچي د چايوخوړلو خوني ته ورغلم ، بختانی صاحب،رفيع صاحب،کاکړصاحب لا د مخه هورې ناست وو. ښاغلی غريب دناري په برابرولو بوخت و. د استاد نګارګر پوښتنه مي وکړه، وېويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبرکړی چي ناری په همدې خونه کي دئ. کاکړصاحب موږ ته مخ راواړاوه :

- په انګلستان کي يې وخت تېرکړی دئ. چي ښوک يې يوځای ته ونه غواړي ، پرخپل سرنه ورځي.

په دغه وخت کي يوځوان له مېزڅخه ولاړ سو او ځای يې يوه سپين ږيري ته ورپرېښوو ، چي سپيني جامي ، کندهاری خامکي غاړه يې پرتن وه ، کونډی ږيره يې وه او ګارګري تو پۍ يې پرسروه . له مېزڅخه يو چاوررېغ کړه :

- نګارګرصاحب پرښه وخت راغلې. هرڅه تياردي.

ماپه روغبړکي ځان وروښوو. دوهم واريې په غېږکي ټينګ کړم اووېويل:

- آثاردي لولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته مونوپه جرمني کې داستوګنې پروخت ترټاکلې غونډې وړاندې او وروسته هره ورځ سره کتل اودزړه خواله به مو سره کوله. د غونډې دکنفرانس په برخه کې نګارګرصاحب ته دعلامه حبیبي په باب دلیکنې اوڅېړنې بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسې ژبه یوه درنه دارادت قصیده ویلې وه اودهغې په لوستلوېې دغونډې غاړه وایستله . دغونډې دجوړوونکواو اوربدونکوهیله له نګارګرصاحب څخه په دې برخه کې زیاته وه ، خولکه چې دڅېړنې له پاره یې وخت نه وموندلی.

(استادمحمد اسحق نګارګر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه رازمې په دې غونډه کې له ځوان جرمن ژبپوه اوختیځ پوه ښاغلي سبیستیان هاینه (Sebastian Heine) سره هم دپېژندګلوۍ کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه اوختیځ پوه په پښتو، پارسي،بلوڅي اودپامیرپه ژبوباندې پوهیږي. په کنفرانس کې یې په په پښتو، پارسي اوبلوڅي ژبوخبرې وکړې ، دخپل ځان اووظیفې په باب وږغېد اودوینا په پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي یې وویل چي ٌ کاشکي افغان وای ٌ. ماپرېږغ کړه ، چي ته افغان یې اوزه دافغان په سترګه درته ګورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږي اوهم مینه ورسره لري. ډېرخوشاله سو. په دې باندي هم ډېرخوښ سو ، چي زه دکندهارپه لهجه رږغېږم. ده وویل دکندهارلهجه ډېره لرغوني اوخوږه لهجه ده. دی هم دکندهارپه لهجه خبري کولې. ده راته وویل چي د(ښ ، ږ) رږغونه دخوشحال خان ترعصروروسته په(خ ، ګ) باندي اوښتي دي[3] (۱). سبستیان دکندهارپه لهجه کي ددرختي ، سیب ، سایې کلمي ناسمي وبللې اودپارسي ژبي اغېزه یې وبلله. ماورته په جواب کي وویل ، چي دکندهارپه لهجه کي ددرختي اوسایې پرځنګ دوني اوسیوري کلمات هم سته اوښاري کندهاریان یې لږکاروي خودکلیو او اطرافوخلک یې ښه په پراخ لاس وایي. دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرَخت) توپیرورته بیان کړاودکلسترآغازي ځانګړتیا مي په (درخته) کي ورته تشریح کړه. ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي یې دلومړي توري سکون دکندهاریوپښتنوتصرف وباله.ده وویل دپارسي (دَرَخت) پښتوته ننوتلې ده اوکندهاریویې له خپلي لهجي سره سم دپښتو قوانینوپربنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده.

ښاغلی سبستیان زماله لیدوځخه خوښ سو اوایمیل پته یې د راتلونکو اړیکوله پاره راکړه.

---

[3] ډاکټرپالوال هم پخپل کتاب معیاري ژبه کي د ننګرهار لهجه نوې بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هوتک اودسبستيان)

ددې کرښوترليکلوخوورځي وروسته مي په ټول افغان ويبپاڼه کي دسبيستيان هاينه په باب دپلوم انجنيرخليل الله معروفي يومضمون ولووست ،چي دمارتين کُخ په قلم ليکل سوی اوپه شپيګل آنلاين کي خپورسوی واوښاغلي معروفي په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستيان ايميل هم رارسېدلی واوزمادهغه ايميل په جواب کي يې ، چي ماپکښې دده دژوندليک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبرپرلسمه راته ليکلي وه[4]:

ګرانه ښاغلي هوتک ،
ستاسودنيکوپېرزوينوڅخه يوه نړۍ مننه. زمانيکي هيلي اوپېرزويني هم ومنئ .زمادپاره دوياړځای و،چي په دغه ښکلې غونډه(دکولن غونډه . هوتک) کي مي برخه واخيسته . هيله لرم چي پښتانه به په

[4] دايميل متن ماپه پښتوالفبې اړولی دئ.اصل يې په لاتيني توروليکل سوی دئ اوتر همدې متن وروسته به يې ولولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چي تر اوسه پوري دنوروتوجه پښتوژبي ته نه ده اوښتې. زه به کيداى شي په اګسټ کي دراتلونکي کال ، په کاناډاکي دآرين پېژندني په يوه نړيواله غونډه کي ګډون وکړم. که دغه يون وشي نوهيله لرم چي تاسوهم ووينم. يوه اووني وروسته په ويانا-اتريش کي همدارازدپښتوژبي په اړه يوه مقاله وراندي کوم ، چي په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په ګرامر او ويي پانګه کي راپه ګوته کړم ، چي ځيني هغه يوځوزره کاله سابقه لري. زه به خپل ژوندليک ژرترژره درواستوم.

په درناوي
سبستيان ٌ زمرى ٌ هاينه

++++++++++++++++++++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)
Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM
To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download TREND MICRO
cv Heine.doc (28.2 KB)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

(c) ketabton.com: The Digital Library

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

++++++++++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دى دلويديځي لهجي پښتووايي. په دغه رالېږلي متن کي يې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلويديځي لهجې له وينګ سره سمي ښکاره سوي ، خوپه (کيداى شي ، وشي) کلماتوکي بيا د ختيځي لهجې اغېزه ليدله کيږي.

دمارتين ګُخ ليکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه اوددې سفرنامې لوستونکوته به يې دهغې پښتوژباړه وړاندي کړم. داژباړه دښاغلي ديپلوم انجنيرخليل الله معروفي له پارسي ترجمې څخه سوې ده.

پښتوخوږه ده اوورسره زيږه هم

دوه ويشت کلن محصل چي پنځه دېرش ژبې يې زده دي. يوځوان پوه چي په دريوخلوروخارجي ژبو وږغيدلاى سي. استثنايي تن ګڼل کيږي. خودبن ښاريومحصل " سبستيان هاينه " هرکال څلورژبې زده کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبيکي) اووربانديې ګراني ژبې(پښتو) پورې.

سبستيان هاينه ، دبن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کارپر مېز باندې پرتوکتابوته داشارې په ترڅ کې وايې : " يه، زه نابغه نه يم. دا صِرف دزيار اوتلاښ نتيجه ده. زه هره ورځ لغتونه زده کوم اوګرامر هره ورځ تکراروم . البته په دې ارزوَ نَه کې،چې دبورو ، پېچلو ، پېچلو وربښتانولرونکې دوه ويشت کلن ځوان دځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده. ځکه هيڅ انسان نسي کولای چې له خارق العاده استعدادپرته دې څه دپاسه دېرش ژبې ، هغه هم دنژدې ختيځ اوليرې ختيځ ژبې دې زده کړي. هغه ژبې چې دده (سبستيان ـ پ ، ژ) زده دي ، دادي:

لرغوني فارسي (فُرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي،ساکي،پښتو، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنګليچي ، ايشکامي ، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي، اردو، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، ګردي ، بلوڅي ، سنسکريټ ، پالي ، ګندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغوني آيرلينډي ، منځنۍ کيمري ، ګوتيک ، اوزبکي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انګليسي.

دده دژبې زده کولوکارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه. دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برګ " ښارپه " ايدرتال " ښوونځي کې درست لوست اوپنځلس کلن و. د " هومر " داصلي متن دلوستلوپروخت ورته معلومه سوه چي " يوناني " او " سنسکريټ " يوله بله نژدې اړيکې لري. دې کارده کنجکاوي راوپاروله او د " سنسکريټ " ژبه يې په زده کړه. دی ، چې ديوه مورخ زوی دئ ، ځلورکاله وروسته يې درې ځلور نورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبي هم زده کړې اوخوښ و ، چي د سکویټ ته دتګ پرځای یې په دغه شان (علمي)کارلاس پوري کړی دئ.

سبستیان هاینه چي کله دبکلوریا بری لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه کړ، د " بن پوهنتون" ته شامل سواود" اندوجرمانیک" (د هندو جرمن ژبوادبیات) په اصلي ځانګه او د " اندولوژۍ " (هندپوهني) او" سلتولوژۍ" (سلت پوهني)په فرعي څانګوکي یې تحصیل پیل کړ . داڅانګي له پخوا څخه ښکلي اوزړه راښکونکي څانګي دي . همدا اوس یې خپل دیپلوم ځانګي ته سپارلی ،چي په هغه کي یې " فعل ،په پښتوکي " څېړلی دئ. دا هغه ژبه ده چي دی ورسره دزړه له کومي مینه لري. دی " پښتو " دټول انساني ژوندموزائیک بولي اووایي: "پښتو" خوږه ده اوورسره زیږه هم . " پښتو " له یوي خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي اوله بل پلوه ډېره زیږه اومردانه کېدلای سي. " پښتو " د ژوند څرګندویه ده ، چیغي وهي ، ژاړي ، خوښي کوي ، ساندي وایي اومړینه تمثیلوي . "

" پښتودژوندا حساس دئ "

کله چي سبستیان دخپلي ګراني ژبي " پښتو " نکل درته په مینه پیل کړي اودپښتوشعرونه دیکلمه کوي ، سترګي یې ورسره په ځلېدوسي اوپخپله په یوه بل جهان کي ډوب سي. ښایي دده پوهنتوني ملګروته به دارازهیجاني کیدل نابلده ښانته وي ، خودی په هغوی باندي کار نلري اوده ته داخبره بې توپیره ده چي نورکسان څه رازفکرکوي. دژبو دغه ماهر، چي تل یې درنې جامې اغوستي وي،بیایې هم د محصلۍ رنګارنګ ژوندغوره رنګ کړی دئ.دی تقریباً هره ورځ له هغو افغانانو سره ګوري ، چي په المان کي یې ورسره پېژندلي دي ، له هغوی سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانوليدلوته ورځي ، په مېلمستياووکي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای اوجهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو.

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوند درک هم دئ: " پښتودپښتنويونااليکلی فرمان دئ. يعني که غواړئ رښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتووړغبږئ. کله چي دهغوی په ژبه وړغبدلاست ، په حقيقت کي له هغوی سره ګډ سولاست. هڅه وکړئ دهغوی چلند درک کړئ اوويې منئ. اودغه ځای دئ چي بيانور کسان هم تاسي مني. "

دده دزياترو نويو دوستانوبه زړه ته نه لوېږي ، چي يو " غيرپښتون" هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه وړغيږي اوڅرګنده ده ، چي همدا کارددې سبب ګرزي چي ده ته پخپله کړې کي ځای ورکړي . البته سبستيان هم پرخپله کلاسيکه څېره سربېره ، دښه نيت څرګندولو په خاطر، هڅه وکړه چي ډېره پربږدي اوکله کله دملنډوپه توګه خپلي ږيري ته اشاره کوي اوخپل خوتاره برېتونه چاته ورښيي.

" افغانستان به زماله پاره يوه روءياوي "

دافغانستان حالاتواودسبستيان هاينه دژبومهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازې خلاصي دي؛له شرکتونونيولې تر مرستندويو سازمانوپوري . په پوځي برخه کي خودالمان اردولامخکي له ده څخه غوښتي دي ،چي په سيمه کي دژبودتنوع په باب ويناوي وکړي. دی به

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکارومني . ځکه ده ته داخبره اهميت لري چي دسيمي په باب خپل معلومات له نورو سره شريک کاندي.

خو دی ديوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختيايي مرستواو بيا رغاوني سياست ته دشک اوترديدپه سترګه ګوري . سبستيان پردې سياست باندي دانتقادپه توګه وايي: " زياتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه يوه ده، سرته رسيږي. البته په فارسي ژبه خوپه لومړۍ درجه کي دهيوادپه شمال کي خبري کيږي او ځرنګه چي دوولس ميليونه پښتانه په جنوب کي په پښتوږغيږي ، په دې ډول له مرستندويوپروګرامونوڅخه لرګېته اخلي".

دی خپله راتلونکې په تدريس ، څېړنو اوپلټنوکي ويني اونه غواړي چي ځان په سياسي اواقتصادي مجبوريتوکي راايسارکړي . دی بيريږي چي که : " انسان يوځل دغو قيوداتوته ورننوت ، نوريې د را وتلو ور ونه تړل سي". که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسږکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د " المان دخلکودتحصيلي موسسي " له يوه بورس څخه په استفادي سره دلندن د مشهوربنارد" ختيځواوافريقايي مطالعاتوپه ښوونځي " کي پيل کړي.

له هغه وروسته نوبياترټولولومړۍ هيله من دئ ، چي ديوه پوه په توګه هغي سيمي ته ولاړسي ، چي په ژبويې پوهيږي اوهيڅکله يې په هماغه سيمه کي ژوندنه دئ کړی. دی وايي: " ديوه پوه په توګه ، زما لپاره به افغانستان يوه روءيا وي. سترګي يې بياوځليږي اووايي : "د هغوژبولهجې بايدوڅېړلې سي ، چي تراوسه يې لاګرامرنه دئ ليکل سوی ، نکلونه ، کيسې ، افسانې ، روايات اوشعرونه ، داټول به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري دلچسپۍ ور وي ٌ .په دې ډول هيله من دئ چي دافغانستان سياسي حالات ژرآرام سي اودی وکولای سي ، دمثال په تـــــوګه، په ٌ کابل پوهنتون ٌکي درس ولولي ، درس ورکړي او په ښېړنه وکړي[5].

+++++++++++++

دغونډي په ترخ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه او خپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدار ګر عصر) يې راکړ. مادد غه کتاب ځيني برخي پخوادانټرنيټ له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشريح ـ داچي زموږخلک ديوچافضيلت اوپوهه د هغوی له سياسي عقايدوسره ګډوي اوبيا قضاوت وربانديکوي)

[5] دامقاله وروسته بل چاهم په پښتوژباړلې او په پښتوويبپاڼوکي يې خپره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دکولن دغونډي خاطره)

(له ښې خوا: اکبرکرگر،محمدمعصوم هوتک ، زرین انځور دکولن غونډي خاطره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک او پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ)

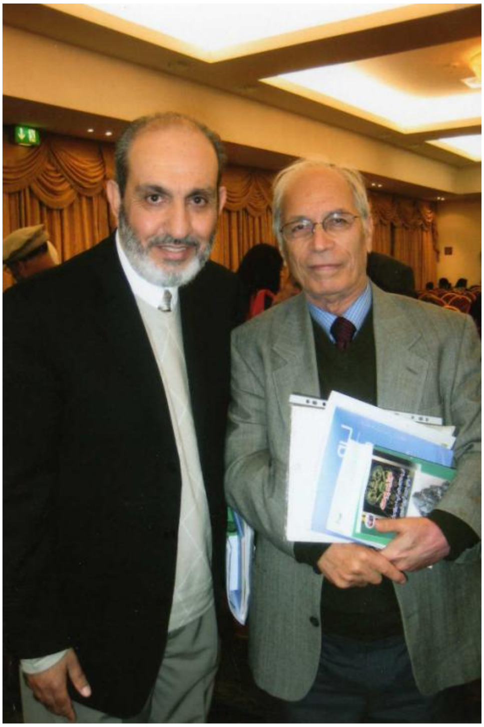

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک)

له سیستاني سره لیدني کتني:

(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسو په باب اوورو سته زموترمنځ په دې برخه کې دایمیلونو تبادله باید په تفصیل سره بیان سي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمدمعصوم هوتک اوکانديداکادميسن اعظم سيستانی)

دبواپست کتنه

د۲۰۰۷ ع کال داکتوبرپر۲۱مه دجرمني له کولن ښارڅخه بوداپست (هنګري) ته ورسېدم . دشپې اته بجې شاوخواوې چې په ټکسي کي مي دبوداپست ښارله مرکزڅخه ځه قدرليري د(Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه . په کولن کي موالوتکه لږڅه وځنډېدله اود سفر ستړيايي يوڅه رازياته کړه . ځکه مي په نوموړي هوټل کي خپلي خوني ته ژرځان ورساوه اوترځينولنډوياداښتوليکلووروسته بيده سوم . د بوداپست ښار ته مي دسفراصلي مطلب دبوداپيست دعلوموااکاډيمۍ د کتبخانې کتل و . سباوختي له خوبه راکښېنستم اوترچايووروسته مي دهوټل دمسئولي ښځې په مرسته اولاربښوونه دنوموړي کتبخانې پته پيداکړه په ټکسي کي هغه ځای ته ولاړم . پرلاري دښارسړکونه ټول خالي وه . له ټکسي وان څخه مي ددې چوپې چوپتيا دليل وپوښت . راته وېويل چي دغه ورځ اوسبايي دمجارستان دنوي انقلاب دبري نمانځلو جشن دئ اوښارټول تړلی دئ . ماځني وپوښتل چي دولتي او اداري ځايونه هم تړلي دي ؟ وېويل ، هو ! ګويايه دي ورځ مي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبویوړه اوزه بایدداکتوبرتر۲۴مې پورې انتظار وکاړم. له وخت څخه په استفادې باندې مې دبوداپست ښار د لیدلوله پاره ددرې ساعته ګښت پروګرام تنظیم کړ. شپږویشت یورو مې دهوټل دفترته تحویل کړې اودورځې پر لس نیمې بجې مې په ښار کې د ګرزېدلوپه نیت تیارى ونیو. هواسړه وه اوماپنډې جامې له ځان سره راوړې نه وې. په هرصورت هوټل ته دګرځندوى ادارې موټرپرلسو بجو راغى اوزه یې دبوداپسټ انټرکانټي نینټل هوټل ته بوتلم. له دغه ځایه موپه یوه ښکلې بس کې دښارګروپې لیدنه پیل کړه.لارښوونکې په انګلیسي اومجارې ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبویې تشریحات ورکول. ددې معلوماتولنډیزماداسې یاداښت کړى دئ:

دبوداپست ښارددانیوب رودپه واسطه پردووبرخوویشل سوى دئ. یوه برخه یې (بودا) اوبله یې (پیست) نومېږي. دواړه نومونه سلاویکه منشاء لري چې د(بودا) معنا(اوبه) اود(پیست) معنا(اور؟) ده. د بوداپیست ټول اوسېدونکې دوه میلیونه دي چې دهنګري دټول نفوس په سلوکې لسمه برخه ده. په دوى کې ۷۵په سلوکې رومن کاتولیکان، دبرش په سلوکې پروتستانت اونوراقلیت دینونه اودرې په سلوکې یې یهودیان دي. وایې چې دهنګرې خلک په نهمه میلادي پېړۍ کې له آسیاڅخه دې سیمې ته راغلي دي. دوى په لومړي سرکې دکوچیتوب ژوندد رلوداوپه کرېدیوکې اوسېدل.

پردې سیمه باندې په شپاړسمه۔اووه لسمه میلادي پېړۍ کې عثماني تورکانوزیات وکم یونیم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له یوې کوچنۍ محقرې ودانۍ پرته کوم تعمیرونه لید، چې دتورکانو د واکمنۍ دوختویادګاردې وي. ښایې دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دبوداپسټ ښارعمومي منظره)

ماپښین مهال موګښت بشپړسواوبیرته خپل استوګنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوامکانات مي نه درلودل . په داسبا(داکتوبر۲۳مه ۲۰۰۷ع)هم دباران همداسي شرپ وشروپ و. پخپل استوګنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل. ښاغلي روهیال دکندهارمجلې ته مضمون غوښتی و. جواب مي ورولیږه اوکاناډاته مي تررسېدووروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلیږم . ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي لیکني په جواب کي خپل لیکل سوئ مضمون رالیږلی و ، چي دقلندرمومنددپټه خزانه فی المیزان دتاییدپه باب یې لیکلې وه . دتخنیکي ستونزوله امله مي مقاله نسوای لوستلای . مختصرایمیل مي ورولیږه[6]. له کولون ـ جرمني څخه دراوتلوپه وخت کي زرین انځورراته وویل چي له ده سره دډاکټرنسرین (هماغه ډاکټرکاتونا ، چي زه یې له نامه سره دډاکټر حبیبي دایمیلوله لاري اشناوم) دتیلفون نمبرو ،خوځني بیځایه سوئ

[6] په کاناډا کي مي تراتګ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ. له ماخخه یې وغوښتل ، چي بوداپست ته ترسیدووروسته ورته تیلفون وکړم ، ده به نمبرپیداکړی وي اوماته به یې راکړي. ماچي له بوداپست څخه هرڅه تیلفونونه وروکړل ، کورته یې اوموبایل تیلفون ته یې ، دده پرموندلو بریالی نه سوم. په کورکي مي له زوی سره خبري وکړې اوهغوی راته وویل چي په کورکي نسته. که مي دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مي ډېرحل سوي وای.

دماپښین خواته ورځ لږڅه روښاسوه ، اوریځي یوڅه سره ماتي سوې. دباران شدت لږڅه راکم سو. ترهوټل دباندي راووتم. شاوخواوګرزېدم. دې هیوادته حیران تللی وم. دوه نړیوال جنګونه ، دفاشیزم اوکمونیزم تاړاک پرتېرسوی و، خو تاریخي ودانۍ اولرغوني آثاریې پرځای پاته وه. دخپلوخلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ، چي ددین یاسیاست په پلمه مودهیوادد تاریخي آثارووبېخ وبنیادوکیښ . په ډک زړه خپل استوګنځي ته راغلم. دخواله څوک نه و، چي زړه مي ورته تش کړی وای . دشعرلیکلوهڅه مي وکړه خوشعرویل ماغواړې؟ ولاکه مي ولیکي. قریحې کورټ جواب راکړ. له ناکامه مي خوب ته پناه وروړه اوترسهاره پوري کله ویښ کله بیده په ځای کي غځېدلی وم.

سهارمي دروښا په لیدلوخپل پروګرام رایادسو، راپاڅېدلم او تر اودس ولمانځه وروسته مي په خړه بیادسهارناري سالون ته ځان ورساوه. دسالون مسئولي مېرمني لامیزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خواورته (Good Morning) وویل سواودې په مجاري ژبه جواب راکړ. ناری مي راواخیست پرمېزباندي دبوداپیست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مي واړوله. عکسونه مي ترنظرتېرکړل .په ژبه خویې نه پوهېدلم. چي ساعت اته بجې شوولې زمابیاله تکسي وان سره علومو اکاډیمۍ ته دتګ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و. نهوبجوته شل دقیقې پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي ، چي دا اکاډیمۍ په دروازه کي مي ګام کښېښود. د هنګري دعلومو اکاډیمۍ ودانۍ دډانیوب رود پرختیځه غاړه د روزویلټ په کوڅه کي واقع ده. په هنګري ژبه یې ادرس داسي دئ:

Magyar Tudomalyas Akadelmia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(دهنګري دعلوموا کاډیمۍ ودانۍ)

په اکاډیمي کي مي دکتابتون پوښتنه وکړه ، چارا ته وویل ، چي لاریې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده . هورې ورغلم . کوټ وبکس مي د دروازې ساتونکي ته تسلیم کړل اودیوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پوړته، چي دکتابتون دمامورینودفترونه راته ښکاره سول ، وختلم . یوې مېرمني په ماته وګوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووایه اوماهم خپل مطلب ورته بیان کړ.

وېویل: له کتابتون څخه دځوورځوله پاره داستفادې اجازه غواړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فرونته تحويل کړئ.
- پرسترګو.

پيسې مې ورکړې،رسيدېې راکړاودساتونکې په لارښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې دکتابتون د اورييټنل څانګې لورى راوښوداوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چې ختيځه څانګه وه . دالماريوشکل وبڼه اوپه دروازوکې کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندګي کوله.

له بده مرغه دمسئولې مېرمنې يې له يودوومتحدالمالوخبروپرته بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دې په کاردئ؟
- نمبريې لرې ؟

اوبس . اوريې يې پورته وغورځولې . ګويا څه مرسته نه سم درسره کولاى.ورته ومې ويل:

- ګوره ، زه له کاناډاراغلى يم . دلته مې دوې ورځې درخصتۍ له اسيته ضايع سوې دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه . بخښنه غواړم ، که يوبل څوک چې په انګليسي کې مشکل ونه لرې ، راپيدا کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

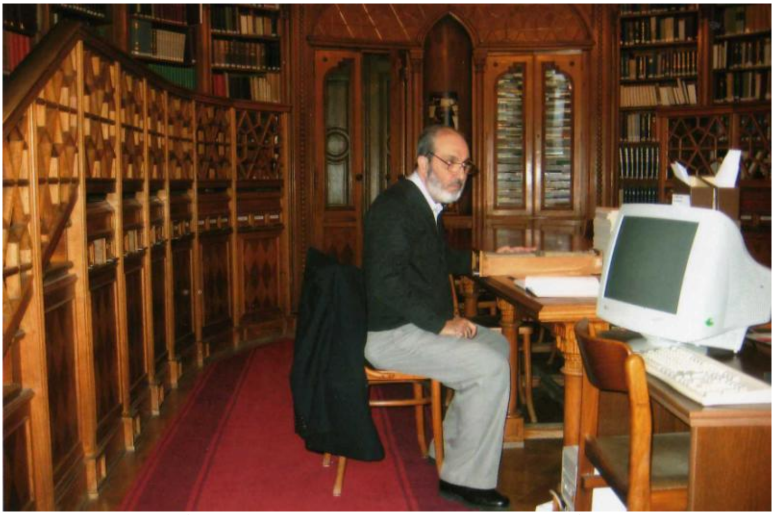

(دهنګري دعلوموا کاډیمۍ دختیځ پېژندني څانګه)

په همدې ترځ کې یوښکلی ځوان راپیداسو. پرمېرمني هم دخوښۍ څپې راماتي وسې . ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه . پرشونډويې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انګرېزي دهررازمرستې تیاری وښوداوماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بیامې نوخپل مطلب داسې ورته بیان کړ:

- زه راغلی یم چې ستاسي په کتابتون کې د(Armin Vambery) ارمین ویمبري دختیځونسخوکلکسیون وګورم. تاسې راسره څه مرسته کولای سئ ؟

ځوان په جواب کې راته وویل چې ارمین ویمبري رشتیاهم له دې کتابتون سره دزړګونوتوکوپه شمېرمرسته کړې ده . نوروکسانوهم مرستې کړې دي . دویمبري دمرسته سویوکتابوکتلاګ له بده مرغه جوړسوئ نه دئ.له هماغې بلې مېرمنې څخه یې دیوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه اوهغې هم راوړه . دکتابتون دکتابوکارډونه پکښې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوان راته وويل چي له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چي کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاين رجسټرسوي دي ، خوترډغه کال وړاندي کتابونه لاپه هماغه پخواني سيسټم باندي دکارټونوپه شکل تنظيم دي . هيله ده چي ستاسي يې دکتلوچم زده وي . ماپه زړه کي ورته وويل چي : زوروره ! زماخټه دکوندل خان له ملکه اخيستل سوې ده . زه په اولنيو سيسټمولاښه پوهېږم .شکردئ،چي له کمپيوټري سيسټم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بيابه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لا زماله لاسه ترپزې رسېدلي دي. ځکه شل واره ديوه سايټ دخلاصولو ، يا ديوې کمپيوټري عمليې دسرته رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بيازه وازه خوله ور ته ولاړيم اوبيامي دوی ته چيغي وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو؟ دوی خواران له مجبوريته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بيامي نويوازي پرېږدي.

دکارټونوکتل مي له سرڅخه پيل کړل . ځوان مخکي لاراته ويلي وه ، چي ددي کارټوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولړيې پارسي دي . رشتياهم داسي وه.دکتاب نوم په پارسي ليکدود اولاتيني الفبا دواړو ليکل سوی و. ټول مي په دقت سره وکتل ، دزياترونومونه مي يادانښت کړل . کله چي مي دځينوکتابودکتلوغوښتنه له نومورې ځوان وکړه ، راته وبويل چي تاسي مايکروفيلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره بايد اپاينټمينټ جوړسي . داپاينټمينټ جوړېدل ورځ دوې په بر کي نيسي . ماپه خبرواوليکنوکي دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (کډې مي بارېږي ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاريه مي دهماغوکارټونوپه کتلوباندي اکتفاء وکړه ، اوددې لاندي کتابونومونه ځيني رانقل کړل چي ښايي په راتلونکي کي دنوروافغاني محققينوپه دردوخوري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتابونو مونه:

ـ تيمورنامه	عبدالله هاتفی (خوتېوکه)
ـ ساقی نامه	عبدالنبی ابن حلف
ـ اکبرنامه	ابوالفضل
ـ عياردانش	ابوالفضل
ـ قصهٔ چهاردرويش	اميرخسرو
ـ هشت بهشت	اميرخسرو
ـ ديوان	اميرخسرو
ـ ديوان	انوری اوحدالدين علی
ـ پندنامه	فريدالدين عطار
ـ تذکره الاولياء	فريدالدين عطار

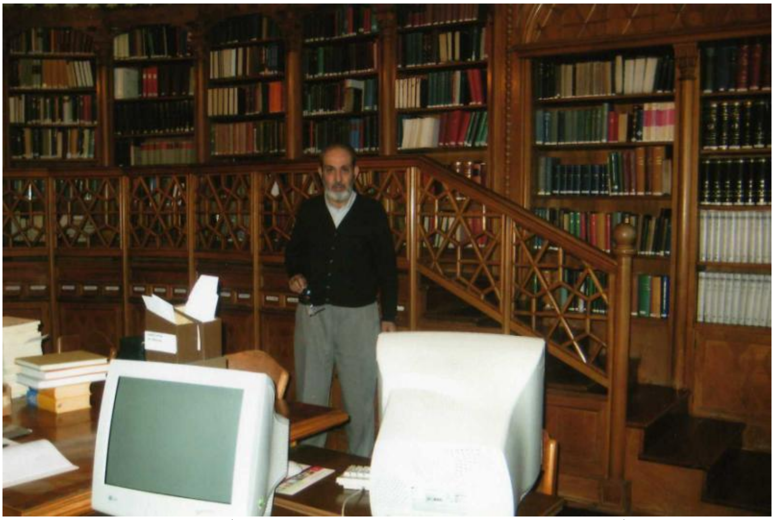

(دهنگري دعلوموا کاډيمی دختيځ پېژندني خانگي کتابتون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تاریخ نادرشاه	
ـ تذکره الشعراء	دولت شاه ۹۷۹ هـ ق = ۱۵۷۱ ع
ـ شاهنامه	فردوسي (شپږبېلابېلي نسخې ،بلاتاریخ)
ـ ګلشن ابراهیمي	فرشته
ـ کیمیای سعادت	غزالي
ـ سجه الابرار	جامي
ـ یوسف وزلیخا	جامي
ـ نفحات الانس	جامي
ـ بهارستان	جامي
ـ دیوان	جامي
ـ انوارسهیلي	کاشفي حسین واعظ
ـ اخلاق محسني	کاشفي حسین واعظ
ـ تاریخ نادري	میرزامهدی استرابادي
ـ روضه الصفا	میرخواند
ـ کلیله و دمنه	ابن مقفع
ـ مثنوي	جلال الدین رومي
ـ دیوان	نسیمي سید جماد الدین ؟
ـ خسرووشیرین	نظامي
ـ اسکندرنامه	نظامي
ـ بوستان	سعدي
ـ ګلستان	سعدي
ـ کلیات	سعدي
ـ دیوان	صایب
ـ رباب نامه	سلطان ولد ؟

د کارتوټولي نسخې چې ما و شمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه اوپه هغه کي د(شرح قصیدۀ برده) دسلیمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبیان)دابونصرفراهي مي پکښې ولیدل.

دغه رازمي داکاډیمۍ د اورینټل ځانګي په باب دالاندي معلومات ترلاسه کړل:

دهنګري پوهانوپه ۱۹۲۶ع کي دختیځوکتابودکلکسیون پر اړتیاباندي خبري کړي وي اوبیا په ۱۹۴۸ ع کال کي دوباره پرېغېدلي وو. خوددوی دي هیله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په ۱۹۴۹ع کال کي دهنګري دعلومواکاډیمۍ له سره جوړه سوه . د اکاډیمۍ زړه مانۍ ، چي ددوهمي نړیوالي جګړې په وخت کي زیانمنه سوې وه ، په دغه کال له سره ترمیم سوه اودکلکسیون دخوندي کولوله پاره دلومړي پوړجنوب ختیځ اړخ وټاکل سو. ختیځ کلکسیون چي په هغه وخت کي یې ختیځ کتابتون (Oriental Library)باله ، په ۱۹۵۱ع کال کي دهنګري دعلومواکاډیمۍ دکتابتون دیوې نوې ځانګي په توګه پرانیستل سواوهمدا ځانګه په هنګري کي دختیځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه.

ددې ځانګي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له خواسرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ ع کال څخه یې تر۱۹۶۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسیون دمشرپه توګه کاروکړ. ده دکتابتون ختیځه زېرمه داکاډیمۍ دکتابتون ، چي په ۱۸۲۶ع کال کي جوړسوی و، له پخوانیو برخوڅخه راغونډه کړه . دکتابواو ورځپاڼوومجلوکتلاګونه یې دالفبې په ترتیب سره واوډل . ختیځي خطي نسخي یې هم دې ځانګي ته رانقل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکاډيمۍدغه زېرمه د هنګري پوهانو، سياحانواوخېړونکوله بسپنوسويوکتابوڅخه منځ ته راغلې وه. خودختيځ کلکسيون اساسي برخه دډانيال زيلاګي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، دډيويډ کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون ، دارمين ويمبري (Armin Vamery) له کتابونواوخطي نسخو، دساندورکيګل (Sandor Kegl) او اوريل ستيين(Aurel Stein) له کتابتون اود اګناک ګولدزيهر(Ignac Goldziher) له مکاتباتوڅخه جوړه سوې ده. دڅانګي دپرانيستلوپه وخت کي دکلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه ، څه دپاسه يونيم زرخطي نسخې اويوشمېراخبارونه اومجلې وې.

ددې څانګي دآثاروپه شمېرکي د۱۹۲۱_ ۱۹۷۲ع کلونوپه ترڅ کي خورازيات بدلون راغئ. ډېرآثارورته وپېرودل سول اودتبادلوي اړيکو له لاري ورته زيات شمېرموادورسېدل. په دغوکلونوکي دکلکسيون مشري دمنګولپوه لاجوس بيس(Lajos Bese) پرغاړه وه.ترده ورو سته دڅانګي مشري ايرانپوه مېرمن ايوااپور(Eva Apor) ته ورسېده . ددې دمشرتوب په وخت کي دکتابتون دنشراتولړۍ ښه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چي ددغي څانګي دلومړنيواساسي بنسټ اېښوونکواودهغوی له خوادبسپنه سويوکتابواونسخوپه باب هم لنډ وږغېږو[7].(۱)

---

[7] دامعلومات له هغي کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي ، چي (Oriental Collection –Library of the Hungarian Academy of Science) نوميږي اوپه ۱۹۹۷ع کال دهنګري دعلومواکاډيمۍ له خوا په بوداپست کي چاپ سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانیال زیلاګي (۱۸۳۰ـ۱۸۸۵ع)

ددانیال زیلاګي (**Daniel Szilagyi**) کلکسیون:

دانیال زیلاګي (۱۸۳۰ ـ ۱۸۸۵ع) دالهیاتوعالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ ـ ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسیدووروسته استامبول ته مهاجراوهورې دمرګ تروخته پاته سو. هورې یې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اودتورکي ترجمان په توګه د(ملادانیال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبیاتوسره یې مینه پیداکړه. یوکوچنی کتاب پلورنځی یې پرانیست اودتورکي خطي نسخوپه راغونډولویې پیل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادرو اومشهوروخطي نسخوله امله مشهورسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره علماء اوپوهان به هرکله ورته راتلل . ارمین ویمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم څوځلي دې دوکان ته ورېلل سوي و. د دانیال زیلاګي ترمرګ وروسته دې ارمین ویمبري خیریوسي ، چي دده په تلاښ ددوکان خطي نسخې دهنګري دعلومو اکاډیمۍ ملکیت وګرځېدلې . دغه کلکسیون د اګناک کونو س له خوا واردواره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي څلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري یې په پارسي اوعربي ژبووې . ددغه کلکسیون موادترننه پوري دختیځې څانګې دکلکسیون دتورکي نسخوزېره ګڼل کیږي . دتورکي ژبي زیاتره خطي نسخې یې دعثماني امپراتورۍ اودغه رازپه هنګري کي دعثماني واکمنۍ تاریخونه دي. په هغوکي تواریخ آل عثمان اوتاریخ انوري هم شامل دي. تردوه سوه زیاتي نسخې یې دادبیاتوپه برخه کي دي ، چي په هغوکي دتورکي شاعرانو دیوانونه ، تذکرې اودغه رازدنظامي ، فریدالدین عطارآثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

ارمین ویمبري(۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمین ویمبري (۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع) میراث (دده په باب موددعوت ویبپاڼي په حواله ځیني مطالب وړاندي بیان کړي دي) دده دزوی رستم ویمبري له خواد هنګري دعلوموااکاډیمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمین ویمبري دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دمدیره هیئت غړی اوداکاډیمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغوکي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزیاته برخه یي په تورکي ژبه دي خوپرځنګ یي یوولس توکه پارسي نسخې هم سته. په هغوکي بدایع اللغات (دنوایي تالیف) ، اودمجموعۀ محمودپه نامه دقاجاري عصردشاعرانوتذکره (دمحمودمیرزاقاجارلیکنه) سته . دویمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخوفهرست دایوااپور(Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دئ.

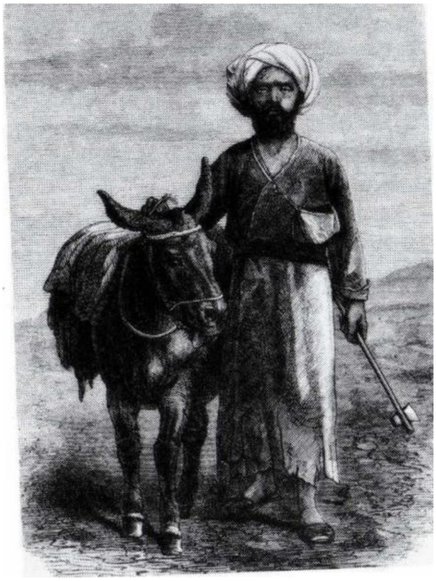

(درویش ویمبري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيګل (۱۸۶۲_۱۹۲۰ع)

د کيګل (Kegl) کلکسيون:

ساندور کيګل (۱۸۶۲ ـ ۱۹۲۰ع) دارمين ويمبري شاګرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی ځوبعدي شخصيت و، ډېره شتمني يې وه اودهنګري دعلوموااکاډيمۍ سره يې نژدې اړيکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډيمۍ د تورکي ، پارسي اوعربي خطي نسخوکتلاګ يې وکيښ اوداکتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه يې پاته سوه ، چي يوولس زره توکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروريانوس کيګل (Janos Kegl) له خوااکاډيمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختيځو ژبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه ، داکاډیمۍ دختیځي څانګي کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کي دکیګل ترکتابو دمخه شپیته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغو باندي دکیګل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزیاتي سوې . ددغو نسخو کتلاګ لا پخوا دکیګل له خوا ترتیب سوی و. په دې نسخو کي دحافظ ، انوري ، امیرخسرو دهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) او دلغت پوهني ، ګرامر، نجوم او طب په باب ځیني نسخې شاملي وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کلیله ودمنه) هم دکیګل په کتابتون اړه درلوده .

دهنګري دعلوم واکاډیمۍ دختیځو ژبو په څانګه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ،دتبتي ژبي خطي نسخې (د کسوما کلکسیون) ، دمنګولیايي او منچو ژبو خطي آثاراو نوري په زړه پوري خطي ټوټې او سندونه خوندي دي.

په وروستیو کلونو کي دهنګري دعلوم واکاډیمۍ ختیځي څانګي ته خورازیات آثار پیرودل سوي ، بخښل سوي اوراوړل سوي دي . اوس یې دکتابونو ټول شمېر یو لک ټوکو ته رسیږي ، چي په هغو کي یوولس زره دمجلو او جریدو کلکسیونونه او نژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وویل سول ددغو خطي نسخو دو دیز کارتي کتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ خو هغه کتابونه چي تر۱۹۸۲ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لاري څخه هم ترلاسه کیدلای سي.

ددغه کتابتون پارسي برخه بایددافغاني پوهانو ترنظرهم تېره سي، خوماچي دپښتو په آثارو پسي ودغي لیري سیمي ته داوسپني ښپلۍ په پښو کړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکترکاتونا(نسرين) چي مورته دپټي خزانې دبلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دويمبري په کلکسيون راکړی و اوکښلي يې وه ، چي دغه نسخه دچنگيزنامې په يوه هراتۍ نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنگيزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاگ په کارتوکي ونه موندله . په کارتوکي مي دعبدالله هاتفي دتيمورنامې څونسخې په سترگه سوې ، خودچنگيزنامې پرنسخه مي سترگې ونه لگېدې.

دهمدې کال په اکتوبر اونومبرکي مي دارمين ويمبري دوه کتابونه ، چي(Sketches of Central Asia) او(Travels in Central Asia) نوميږي ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفربيان (څورلسم فصل ــ م له ۲۷۹مخ څخه تر۲۸۵مخ پوري) ولووست ،چي لنډيزيې داسي دئ:

ددې بيان په سرکي د" جلگۀ هرات " دښکلاپه ږغېږې اووايي داچي هرات " جنت صفات "بلل سوی دئ ،په رښتيا سره هم دغه سيمه په زړه پوري سمسوره سيمه ده. وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه يادونه کوي اوليکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازې له لاري ننوت.وروسته دښاردبازار، دهغه داوسېدونکو ، کلا،دافغاني عسکرو ،دهغوی ديونيفورم اوتمرين په باب نسبتاً اوږدې څرگندوني لري. وريسې دخپل نيستمن مالي حالت په باب ږغېږي اوليکي چي خپل دسپارلۍ خريې په څوغرانه خرڅ کړاودورځي گوزاره يې په وکړه. دی مجبورو ،هغه کاروان ته معطله سي چي مشهدته دتگ له پاره يې تياري نيوله. خودنوموړي کاروان دتگ له پاره دټاکلونفروشمېر بشپړ سوی نه واوپه دې خاطرويمبري مجبورو ، چي يوڅه انتظاربايدوکاږي . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمدباقرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات ته دځوان شهزاده (محمدیعقوبخان) دمبارکۍ له پاره راځي اوژربیرته تهران ته ستنیږي . ویمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملګرى سي . دى استازي ته خپل مالي حالت بیانوي خوهغه غوږنه پرنیسي اوله بیابیایادوني سره سره یې بیاهم له استازي سره دملګرتیاامکانات نه برابریږي . آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظارپرځان مني . دى له هري خوامایوسه کیږي خوپه دغوسختو حالاتوکي یوازنى شخص چي دده په دادرسیږي اودده دماښام دډوک له پاره په بازارکي ګدايي ورته کوي ، هغه ملااتحق نومى یوافغان دئ. دى له ملااسحق سره دشهزاده محمدیعقوبخان دربارته ورځي.

دسردارمحمدیعقوب خان په باب ویمبري لیکي چي نوموړى په چار باغ کي اوسي ، په هغه مانۍ کي چي میجرټاډ(Major Todd) پکښي اوسېدئ. شپاږس کلن زلمى دئ چي دپلار ،امیرشیرعلیخان تر پاچا کېدلووروسته دهرات دفتح سوي ولایت دچارووااکمن ګرزول سوى دئ.پلاریي ترپاچاکېدلووروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولاى سي دخپلونوروورنهودراوړاندي کېدلومخه ونیسي.

ویمبري دمخه تردي چي له ملااسحق سره دسرداردلیدلوله پاره ټاکلي سالون ته ننوزي ، لومړى درسالي دعسکرودتمرین ننداره کوي اوهغه ډېرستایي . وروسته سالون ته ننوزي . هوري ویني چي دسالون په دروازه کي یوشمېرنوکران ، عسکراوعارضین ولاړدي . دى دخپلي غتې قلندري بګړۍ اوملنګۍ قواري له برکته بې له کوم خنډه سالون ته لارپیداکوي. دسالون دننه جریان یې داسي بیان کړى دئ:

شهزاده پریوي بازولرونکي چوکۍ باندي ناست دئ . ښى اړخ ته یې وزیر(ناظرنعیم) اودهغه څنګ ته نورافسران ، ملایاناوهراتیان ناست

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په هغوی کي امام وردي خان ایرانی هم دئ چي دکومي درغلۍ له امله له مشهد(جام) څخه هرات ته راغلی دئ.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام واچاوه اوشهزاده ته وروړاندي سو. ځان يې دده اووزیرترمنځ ځای کړ، وزیریې په پښه پوري واهه اوکښېنوست. دده دي عمل حاضرین وخندول. ده لاسونه ددوعاپه شکل پورته کړل اوددوعاپه ویلويې پیل وکړ. ددوعا ترختمېدلووروسته چي حاضرینودآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیروباندي تېرکړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیرځیریې راته کتل، په لوړآوازيې وویل:

" والله بالله شماناګلیس هستید". دشهزاده دغه ناڅاپه ټوکه دحاضرینو په کټ کټ خنداباندي بدرګه سول.شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد اوزمامخ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي دماشوم په شان يې چکچکي کولې اوګویاله خپل کشف څخه ډېرخوشحاله و،په لوړ آواز وویل:" حاجي ! قربان دي سم راته ووايه چي آیاته انګلیس نه يې اوځان دي الیش کړی نه دئ؟" ویمبري زیاتوي: دشهزاده داحرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي داهلک همداسي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مي دافغانانودمذهبي تعصب ببره په زړه ننوتله اوملامت هم نه وم.، خوپه جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافرخطاب وکړي، پخپله کافرکېږي. چتی(خیر) مي په لاس راکړه چي څم پرخپله تړه باندي.

ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي خبرې اودنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله واچاوه. په ځړېدلي مغزي پرخپل ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیرته کښېنوست اوزیاته یې کړه: ٌماهیڅکله دیوه بخارایي حاجي دغه شان څېره نه ده لیدلې.ٌ ویمبري وایي چي ما په جواب کي ورته وویل چيٌ زه بخارایي نه یم بلکي استامبولی یم.ٌ وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورښکاره کوي. شهزاده ته دده داکااکبرخان دزوی جلال الدین خان کیسه کوي چي په ۱۸۶۰ع کال په مکه او استامبول کي واودسلطان له خوایې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کیږې اوحاضرکسان یې اصلیت تاییدوي. تردي وروسته دشهزاده وضعه بیخي بدلون مومي. ویمبري ته ځوغران ورکوي اورخصتوي یې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ویمبري لیکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارلیدني جریان نه بیانوي.

ویمبري وریسې لیکي چي داواقعه خوپه خیرتېره سوه مګرپه هرات کي دده داستوګني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسیانو، افغانانواوهراتیانوټولودی انګریزباله اوترټولو سخته یې لاداچي پښتنوده ته د(Eldred Pottinger) په سترګه کتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

'I SWEAR YOU ARE AN ENGLISHMAN!'

ارمین ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربارکي
(د ۱۸۶۳ع کال اکتوبر یا نومبر)
په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وایي:
"والله بالله شما انګلیس هستید". ویمبري، چي لاسونه یې ددوعا په شکل پورته نیولي دي ، پرمخکه ناست دئ او څنګ ته یې د شهزاده وزیر، ناظرنعیم ناست دئ.
(تصویر د ارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي سوئ دئ)

پاڼچرهغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسونو دسوداګرۍ په توګه ننوتلی وخوورو سته دهرات آمر سو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښار څه موده وړاندي دامیردوست محمدخان دلښکرو له خوا فتحه سوی او پخپله امیرله دې فتحي سره جوخت جامې کټ کړې دي او وېرځای یې زوی دامیرشیرعلیخان په نامه پاچاسوی او دهرات اداره ددغه نوي امیرد مشرزوی یعقوبخان پرغاړه اچول سوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویمبري هرات ته دورتګ دقیقه نېټه نه بیانوي خودوتلونېټه یې د۱۸۶۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ) . ده پخپل یوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې لیکلي دي چې په هرات کې یې شپږاوونۍ تیرې کړې دي (وګ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه څوک نتیجه اخیستلای سي چې هرات ته به د۱۸۶۳ع کال داکتوبرپه سرکې رسیدلی وي. هرات دامیردوست محمدخان له خوا د۱۹۶۳ع کال دمی پر۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم یوکال کلابندۍ وروسته ونیول سواوامیرپخپله د۱۸۶۳ع کال دجون پرنهمه = ۲۱ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نوویمبري دهرات ترفتحې څلورمیاشتې وروسته دغه ښارته رسېدلی دئ. دغه وخت چې ویمبري په هرات کې دئ ، دده له قوله دتېرې جګړې (دامیردوست محمدخان اودهرات دواکمن سردارسلطان احمدخان ترمنځ دجګړې) بیانونه لاپه خلکوکې تاوده دي. دویمبري مشهدات ددغه وخت دیوه عیني شاهدلیوني کتنې دي. دی که څه هم له پښتنوسره جوړنه دئ ، وحشیان اولوټماریې بولي خو بیاهم لیکنې یې دحالاتودیوه نږدې کتونکي په توګه دپاملرنې وړدي اوزه یې هم په همدې نیامت یوه برخه رانقلوم[8]. ویمبري لیکي چې د هرات ښارورته ډېرتیاره اوله ستونزوډک ښکارېدی. دخلکوپه څېرو کې دوحشي فاتحانودظلمونواغېزې نقش وي . هرځای دورو ستې اشغال اولوټ وتالان کیسې کېدلې. د هراتیانوپه نظر، دوست محمد خان دهرات کلادکابلیو(مقصدیې د

کابل دامیرلښکردئ . م . هـ) په توره ونه نیوله ، بلکې دهراتي لښکردیوې برخې دخیانت له امله په لاس ورغله. دوی ټینګارکاوه چې

---

[8] دامشاهدات زمادحاضري لیکنې له عمومي هدف سره چنداني سرنه خوري خولوستل به یې یومخیزه بې ګټې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردوی باندي ګران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه[9] اومړسو. زوی یې شهنوازخان ، چي پرهراتیانوتراندازي زیات ګران و، هغه وخت دلښکرپه خیانت خبرسو، چي دامیردپلټنویوه زیاته برخه تقریباً کلاته داخله سوې وه . دبندي شهزاده اودهغه دخسرترمنځ دمجادلې تریخوالی دویلوورېنه و. ترټولوسخت حالت هغه لوټ اوتالاوه چي تراشغال څوورځي وروسته پیښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروڅخه تښتېدلي هراتیان بیرته له خپلوشتمنیوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم یې څلورزره افغاني عسکر(مقصدیې دامیردوست محمدخان لښکریان دي. م. هـ) چي دهمدې مقصدله پاره له بیلابیلو قطعاتوا وقبیلوڅخه ټاکل سوي وه ، ښارته له بیلابیلوخواوو څخه پربې دفاع ښاریانوباندي ورتوی سول. ویل کیږي چي هغوی نه یوازي کالي ، وسلې اونورسامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به یې په مخه ورتلل ، لوټول یې . خلک یې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاریان یې په تشوکوروکي پرېښوول . دوی دناروغانوبستري لاورڅیري کړې. دزانګودکوچنیانو جامې څني وکښلې. ویمبري لیکي : یوه ملا ، چي هرڅه یې لوټ سوي وه ،کیسه کوله چي له ده سره شپیته ټوکه خوراښکلي خطي کتابونه وه چي ټول یې څني یوورل. په هغوکي یې هغه قرآن ډېرارمان و، چي نیکه یې وربخښلی و. ده له لوټماروڅخه غوښتي وه چي دغه یو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نیکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خوکابلي ورته ویلي وه :" زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي...."

ویمبري تردې کیسووروسته لږڅه واقعبین کیږي اولیکي : " په حقیقت کي دادهري جګړې طبیعي نتایج دي چي حتی په متمدینو

---

[9] سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال داپریل پرشپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړسو اوزوی یې شهنوازخان دهرات واکي په لاس کي ونیولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیوادوکې هم پیښیږي اوله هغه څخه موږبایددافغانانوپرخلاف د افراطي ترټني یوه موضوع جوړه نکړو .'(۲۸۱مخ) . دی زیاتوي چې دخواشینۍ خبره داده ، ددې پرځی چې اوس دهراتیانوپرټپوباندي پټۍ کښېښوول سي ، داسي ښکاري چې هدف يې دګداې تردرجې پوري دهغوی نورهم خوارول وي. په داسي یوه سیمه کې چې واکمنان يې بې له شکه غوارې مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هرچاپه کرکه کتل کیږي . هرات اوس دیوه بې تجربې اوبذله ګوهلک په لاس کې دئ. دده روزونکی،دجمشیدیانوخان (مرادبې دیعقوبخان خسردئ.م . هـ) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلی دئ چې دیرغلونوپه صورت کې به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنوخپلې لوټماري ډلې دهرات څومیلۍ ته راغځولي دي . پرکلیوباندي ناڅاپې داړې وهي ، لوټوي یې او اوسېدونکې یې له ځانوسره بندیان بیایې.

دشهزاده وزیر، چې ناظرنعیم نومیږي ، داسي سړی دئ چې په دوو میاشتوکې یې ځان دومره شتمن کړ، چې په کابل کې یې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره یوځای رانیول . ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي[10]. دی ژربې حوصلې کیږي اوکله چې د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني اوعریضې ورسیږي ، دی دمخه لاتیار جوړسوی جواب لري : ' هرچه پیش بود ' . یعني دادپخوا لانجې دي په موږاړه نه لري. دی دومره هېرجن دئ چې کله وده ته دکوم قتل یا غلا قضیه وړاندې سي،دی بیاهم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي : ' هرچه پیش بود ' . دګډوډۍ ډېرڅرګند ثبوت دادئ چې ځوان سردارله پرله پسې حوالوسره نسې کولای دهرات ولایت مالیه را

---

[10] دعوه جَلب هغه چاته ویل کیږي چې په نورو خلکوناحقه دعوې کوي. په انګرېزي کې ددې کلمې له پاره(litigant & place hunter)لیکلی دئ چې ماپه دعوه جلب ترجمه کړم. هـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله کړي . دا ماليه دده دټولوملکي لګښتونواودقشلې دعسکرو (۱۴۰۰تنه) مصارف پوره کولای سي... خودهرات ولايت حکومت اوس له دي دونه زياتوعوايدوسره بياهم دومره نيستمن دئ چي په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پريوه ډاربدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چي دعسکرو د لګښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کيږي . کاشکي دوست محمدخان يوکال لانورهم ژوندی وای چي دنوي فتح سوي ولايت حکومت يې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات يوځای کيدل ممکن سوي وای.

ويمبري زياتوي چي که حالات همداسي روان وي ، دخطربيره به له هره لوري راپيداسي . پرهرات باندي اوس فقط يوڅوبريده په کاردي (مهمه نه ده چي هغه دچاله خواوي) چي هراتيان به لومړی پرخپلو افغانانوباندي وسلې راواړوي . داکاريوازي له شيعه ګانوڅخه ، چي طبيعي ده دفارس پلويان دي ،متصورنه دئ ، بلکي حتی له سنيانو څخه هم متصوردئ ، چي تراوسنيوواکمنانوبه قزلباشان غوره وګڼي.

تردي وروسته ويمبري په هرات کي دميجرټاډ انګليس د فعاليتونو ثناوصفت کوي اوزياتوي چي ديوه افغان په مرسته دګازرګاه سيمي ته ولاړی اوهورې يې دخواجه عبدالله انصاري اودوست محمدخان قبرونه وکتل . دی ليکي چي په دغه وخت کي لاددوست محمدخان قبرلاس نه وهلی پروت و(۲۸۵مخ) .ويمبري له هرات څخه د۱۸۲۳ع کال دنومبرپر۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۲مخ) . دی له مشهدڅخه يعقوب خان ته ليک استوي اوپه هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه دزيرکتيا او فراست مبارکي وايي اوورته زياتوي چي دی انګليس نه دئ، بلکي در په دېوال ګاونډی يې دئ، يعني اروپايي دئ. دغه راز ورته ليکي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی يو مهربان او خوشخويه شهزاده دئ او پرخنګ يې ورته زياتوي : " ... بل و اربه ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک د محيطي شرايطو له امله مجبوروي ستا په هيوادکي په بدل سوي قيافه سفروکړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضرکي يې پرده وربوورته کړې. " (۲۰۲مخ).

زما څخه لکه چي دويمبري تاريخي بيان اوږد سو. له دې اوږده بيانه مي مقصد دادئ چي زما په واک کي دويمبري په قلم ليکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه راکوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده يعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. داخبره ښايي ويمبري کوم بل ځای کړې وي او کاتونا(Miss.Katona) به له هغه ځايه پوهېدلې وي. خوزما سره اوس نه دکاتونا مقاله سته ، نه هم دويمبري نورآثارچي دهغه له مخي دي دويمبري په کلکسيون کي ديعقوبخان له خوا پرسوغات سوي پټه خزانه ورغبرګ. البته دی له ځان سره په دې سفرکي دخطي کتابويوه پلنډه لري چي دی يې دخپل سفر خورا ارزښتناکه بريا(the most precious result)بولي او په خورا دقت سره يې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . يووخت چي هرات ته دتګ په لار کي دمرغاب له سينده پوري وزي ، دکتابو دغه خورجين په دې خاطر له ځانه ليري کوي اود اوبن پر شايې ايږدي چي اوبه زيان ورونه رسوي. (مخ) . خودی له يعقوبخان څخه دخطي کتابو دترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وايي چي يعقوب خان څوغرانه ورکړه اودبياليدني امريې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دبياليدو په وخت کي به يې خطي کتابونه ورکړې وي . خوددې خبري دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندي مخونوکي ولوستل ، دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځ څانګي په کتابتون کي دويمبري کلکسيون چي ما وکوت ، په هغه کي يوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ : د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې ليکنې مخ) . خير، دابحث به سمدلاسه همدلته پرېږدم اود نويو مدارکو دموندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ويمبري ماته جالب اوخوراسخت سرى سرى ښکاره سو. دى يوځاى دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وايي چي داسفرېې د هنګري دعلوموااکاډيمۍ له خوا يوماموريت(mission) و(۳ او ۴مخونه) . داچي څه راز ماموريت و، ډېرڅرګندنه دئ . په دغو کلونوکي دافغانستان په ګډون دمنځنۍ اسياټوله سيمه په اروپايي مسافروډکه ده چي قيافې يې بدلې کړې دي اوسفرونه کوي . ويمبري يوله هغوڅخه دئ . دى چي د۱۸۶۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسيږي ، سيده دترکيې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ) ، په تهران کي د انګلستان په سفارت کي دملکې نماينده (Mr.Alison) ورسره ګوري اوداسماعيل افندي (دپارس په درباركي شارزدافير) په مرسته له پاچاناصرالدين شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنيولو بلنه ورکوي خوپاچا ددې خوږې مرۍ له پاره داشتهانه لرلوپلمه وړاندې کوي.په تهران کي له نورواروپايانوسره هم ليده کاته کوي. په پاى کي چي د۱۸۶۴ع کال دجون پر۴مه لندن ته رسيږي غواړي دخپل سفرداستان په انګلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندې کړي . دى وايي چي ددې کارسپارښتنه يې دوستانوورته کړې وه (۲۰۷مخ) . خودخپل اثر(Travels in Central Asia) په سريزه کي دخپل دغه سفرپه باب ليکي :

" ... په دې خبره ټول پوهيږي چي هنګري ژبه دژبوپه هغه ډله پورې اړه لري چي التايي(Altaic) نوميږي خوداچي په هغه کي بياپه فينليندې (Finish) ښاخ پورې تړلې ده که په تارتاريک (Tartaric) ښاخ پورې ؟ يوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظارباسي . دغه پوښتنه ياځېړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږهنګریانوته هم له علمي اړخه اوهم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختیځ ته زمادسفراساسي محرک اوسبب همداموضوع وه . ٌ (vii,viii مخونه) .ما(هوتک)چي دده پردوواثارو(Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مروروکړ، دهنګري ژبي په باب مي دطرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library